

Moralsk oprustning i Genève.

Tredje brev til „Morgenbladet“ fra en høstlig reise.

Av FREDRIK RAMM

På talerstolen ser man dr. Buchman. Ved bordet i forgrunnen ser man lengst til venstre med ryggen mot tilskueren utenriksminister Patijn, videre hr. Joh. Ludw. Mowinkel, fru Gudrun Hambro og ved bordet i bakgrunnen stortingspresident C. J. Hambro.

Genève.

UT OG DAG INN
skinner solen over byen
med de flagg-smykkede ho-
teller, villakvarterene og vinhavene,
den blågrønne Genfersjøen og Mont
Blanc. På fortaugskaféene på Ouai
de Woodrow Wilson sitter innfødte
og utlendinger, nyder septemberso-
len og ser på strømmen av biler.
Der farer en fransk vogn forbi...
Der en norsk... Der ruller en smel-
lende elegant Rolls Royce. Den har
to nummerplater; en med forståeli-
ge tall og en med nogen krusedul-
ler... Tyrkisk? Persisk?... Det er
fåfengt å gjette. Dessuten er det
mere interessant å følge Litvinov
til han forsvinner rundt
hjørnet mot Hotel de Richemond,
hvor han bor sammen med den nor-
ske delegasjon. Han er omgitt av
civillklædte detektiver og i passende
avstand følges han av et par hånd-

faste sveitsiske gendarmen; de har
i beltene revolvere så store som
maskingeværer... Min venn peker
på et tre ved kaien og sier:

Ved det tolvte treet fra broen
stakk Lucheni i 1898 kniven i kei-
serinne Elisabeth.

Min venn er ansatt i Folkefor-
bundet. Han trodde på dets idé;
fremdeles arbeider han pliktopfyl-
lende til det ytterste og han har

Men troen er borte...

Vi har forrådt så mange at
ikke lenger kan benekte faktum,
sier han... China, Etiopia, Spania,
Tsjekkoslovakia... Jeg mener ikke
at statene utenfor forbundet har
all uretten og statene i forbundet
har all retten. Ansvarer kan være
så nogenlunde likelig fordelt, men
det som suger alt håb ut av oss
her i Genève, er at selve retts-tan-

ken er død, og at vi ikke engang
bryr oss med å bevare skinnet.

Min venn er omkring femti år.
Han har personlig levet gjennom
tre av de store idéene som preget
de siste generasjonene. Som ung
var fedrelandet hans store ideal.
Det var den gode borgerlige patrio-
ten som skulde føre sitt land og
dermed verden fremover. Den indi-
vidualistiske patriot som elsket
fedrelandet over alt drev verden ut
i krigen i 1914. Alt da var det be-
gynt å demre for min venn at når
den borgerlige patriot ikke kun-
de bringe verden fred kunde muli-
gens den klassebevisste proletaren
gjøre det. Det var ham som skulde
bryte ned de murene som chauvini-
sten og imperialisten i fedrelands-
kjerlighetens navn reiste mellem
folkene. Og under krigen festnet
den tanken sig hos min venn, at
klassefelleskapet over grensene

skulde skape en ny æra. Så kom han hit til Genève. Begivenhetene fikk ham til å tape troen på den klassebevisste proletaren, som han hadde tapt troen på den gode patriotten... Kjærlighet til fedrelandet, fellesskap med en klasse var når alt kom til alt å bygge på for små enheter. En tanke som skulde skape varig fred mellom alle fedreland og alle klasser måtte være universell... Den måtte ikke kunne vrenses om til karikaturen, til «Right or wrong my country... my class...».

Menneskeheten måtte få en idé og for min venn blev demokratiet syntesen av fedrelandskjærlighet og klassefellesskap... Den internasjonale demokratien blev ideet. Men litt etter litt opdaget min venn at også han skuffet... Han er i sitt vesen like egoistisk som patriotten og proletaren. Han bruker den universelle idéen til å skjule sin egenkjærlighet med, akkurat som fedrelandet og klassen blev brukt til å fremme de mest selviske formål... Nu heter det bare: Right or wrong my idea... Stadig «min» og «mitt»...

— Er du blitt diktatur-begeistret?

Min venn grøsser ikke. Han smiler vemodig, litt bittert og trommer med fingrene på glassplaten.

— Den ene form for menneskelig egoisme er like gal som en annen.

Jeg blir grepet av levende medfølelse med denne høitbegavede og helt illusjonsløse mannen.

— Men du som kjenner situasjonen bedre enn de aller fleste, du som vet hvad årsaken er til alle vanskelighetene må vel også ha en utvei... Hvad er ditt program? Hvad skal vi gjøre?

Han svarer ikke. Han bare trommer på glassplaten og jeg har det inntrykk at han ikke engang gider tenke på å svare mig. Omsider mumler han:

— Jeg kan ialfall ikke gjøre noget. Ingen andre heller. Og jeg er efter skuffelsene i alle disse årene, og efter at forræderiet er blitt prinsipp i det mellemfolkkelige samvær blitt likeglad. Jeg tjener godt. Jeg avanserer automatisk for jeg er flink på mitt kontor... Men gjøre noget? Vi er marionetter i hendene på en blind skjebne som fører oss mot et eller annet... kanskje mot

et paradis... Kanskje mot et helvede... Hvad vet jeg?... eller du?... bare at hverken du eller jeg kan gjøre nogetsomhelst for å forebygge helvedet eller fremkalle paradiset.

En dag møter jeg korrespondenten for en stor engelsk avis. Jeg

forteller ham hvad min skuffede venn i Folkeforbundet sier. Og journalisten er helt enig med ham og sier at når krigen kommer, er det ialfall en ting som han er glad over og det er at noget ansvar for katastrofen har ikke han. For han har bare gjort sin plikt som journalist... Fortalt og bedømt hvad folkene og folkenes førere har gjort. Og de får selv ta ansvaret...

— — — — —
Det gjør godt å strekke benene efter å ha sittet i møter en hel dag og det skjerper også appetitten til middagen. Da jeg efter en rask tur langs sjøen i mørkningen igjen er

på Quai de Woodrow Wilson passer jeg en kikkert på et stativ. På stativet henger en plakat med en innskrift som opfordrer til å titte på Jupiter, som iaften er særlig praktfull... Titten koster bare 25 centimes; om dagen er det prisen for en titt på Mont Blanc. Eieren av kikkerten står og snakker med konen i iskrem-boden like ved... Ingen av dem gjør i øieblikket forretninger; de har kvelden for sig og de får nok av kunder senere i den klare og lune septemberkvelden når middagstiden er forbi... Vinduene står åpne i spisesalene på de store hotellene; en hører musikken og jeg kjenner igjen flere av de delegerte som nu med bekymrede miner spiser sin middag... De vilde med harme avvise tanken om ansvar for katastrofen. Det samme vilde kikkert-eieren... iskrem-konen... jeg... journalisten fra England og embedsmannen fra Folkeforbundet... Hvad var det han sa? Vi kan ikke forebygge katastrofen... Vi kan heller ikke fremkalle paradiset.

Et par dager efter holdes en lunsj i Hôtel des Bergues til ære for dr. Frank N. D. Buchman og et internasjonalt team av Oxfordgruppen. Initiativet til denne lunsjen er tatt av stortingspresident C. J. Hambro, den rumenske minister i Haag, Pella, den hollandske

utenriksminister, dr. Patijn, og den new-zealandske delegerte Jordan. Under lunsjen taler erfarne statsmenn, studenter, mondéne verdensdamer, fagforeningsledere og glade unge piker. Hver enkelt av dem forteller om sitt ansvar i verden, om hvordan verden blir anderledes ved moralsk oprustning av individene. Både min venn fra forbundet, journalisten fra England og de delegerte fra hele verden, sperrer øinene op da først fru Patijn og så utenriksminister Patijn reiser sig og taler. Han sa omtrent følgende:

— Oxford-gruppen har gitt mig et helt nytt syn på hvad religionen kan være for mitt liv. Tidhaere var mitt private liv, mitt arbeide og min tro helt adskilte felter i tilværelsen. Jeg trodde eller innbilte mig å tro på Gud, mens jeg i virkeligheten tenkte litet på ham og næsten aldri i forbindelse med mitt arbeide. Gruppen har vist mig at en tro som ikke trenger inn i alle livets områder ikke er nogen virkelig tro. Man har spurt mig om det er mulig å la religiøse prinsipper lede ens arbeide og særlig hvordan jeg har overført dem på mitt spesielle arbeide. Jeg skal fortelle en personlig oplevelse...

Jeg var minister i et land som ved den internasjonale domstol lå i prosess med mitt eget, og vi hadde tapt i sakens viktigste spørsmål. Jeg ergret mig; særlig fordi visse aviser i det annet land ved et ufullstendig referat hadde gjort mitt land latterlig. Da blev jeg bedt til middag i en klubb, og det var en som foreslo at jeg i min tale skulde nevne saken. Jeg avviste tanken. Skulde jeg omtale saken, måtte det være for å komme med nogen bemerkninger til avisenes kommentarer, og da var det bedre ikke å nevne den i det heletatt.

Men like før jeg skulde ta ordet kom det sterkt for mig at jeg skulde nevne den allikevel. Og jeg lykønsket mine verter med deres hell, og jeg sa at efter dommen skulde vi være enda bedre venner. De blev overrasket da jeg omtalte saken. Slikt var man ikke vant til, og der var dyp stillhet da jeg kom med min erklæring som blev tatt mot med stor velvilje. Den blev også referert i avisene i samme ånd og de tilspissede kommentarer forsvant. Jeg nevner dette eksempel for jeg er absolutt sikker på at før jeg blev forvandlet hadde det været

Forklættet
meke
ank

absolutt umulig for mig å komme med en lignende erklæring. Og når jeg nu kunde gjøre det var det fordi jeg viste at en slik erklæring var mere i overensstemmelse med Guds vilje enn det jeg hadde tenkt å si. Denne kjensgjerning er viktig i de overordentlig alvorlige timer som vi gjennomlever nu. Ingen som har noget ansvar må la sig lede av stemninger eller retttere av personlige følelser hvor rettferdige de enn kan synes å være.

Alle enes om at verdenskrisen må bli løst ved åndelige midler. Og jo flere statsmenn som lar sig lede av den indre stemme som for dem står som Guds vilje, jo lettere vil det være å finne løsninger på de store konflikter som er uundgåelige mellom folkene. Og det vil være til menneskehetens beste»

Dr. Patijns ord hensatte mine to venner i dype funderinger. Det tok også på dem at en journalist sa at «jeg er kommet inn i et overnasjonalt fellesskap som gjennom almindelige mennesker som mig selv arbeider for å skape en ny verden hvor nasjonene istedetfor å hate hinannen skal elske, og hvor Genève blir et centrum for menneskehetens moralske oprustning». Og de blev dypt eftertenksomme da en ung sudet-tysker fortalte hvordan han i kristendommen hadde funnet forbindelsen mellom Tyskland og Tsjekkoslovakia, og hvordan han nu så det som sin opgave å være brobygger mellom de to land. En ny opgave for minoritetene i verden!

Efter lunsjen sa min venn fra Folkeforbundet at slik hadde han aldri hørt folk tale før. Journalisten telegraferte en historie, om den merkelige lunsjen til sin avis. Og en av delegasjonschefene sa at for ham var der under lunsjen åpnet et vindu til en verden han ikke visste var til: En verden under Guds ledelse, bestående av nasjoner med moralsk oprustede individer, med Genève som centrum for oprustningen og med diplomater og journalister som de der tok ansvaret for å bringe nyhetene om også denne oprustningen ut til menneskene...

Dr. Patijn har ved sin tale på lunsjen ført inn en ny tone i det internasjonale liv. Han kastet sin diplomatiske maske og viste sig som et levende menneske og fortalte andre om hvad Guds ledelse betyr for ham som menneske og som diplomat og derfor i forholdet mellom to land. Ved sin optreden fjernet han en årsak til strid mellom Nederland og et annet land, og han har befriet sig og sitt land for en del av ansvaret for den permanente krisetilstanden.

Ut på kvelden satt jeg alene på min fortaugskafé og tenkte på lunsjen. Så husket jeg plutselig at da krisen i det sudet-tyske spørsmålet tilspisset sig, begynte vi norske å fiske i rørt vann. Vi trakk i en bok og i avisartikler frem Grønlands-spørsmålet. Da minoritets-spørsmålet i Sønder-Jylland blev tatt op av tyskerne syd for grensen truet vi med å bryte samarbeidet med Danmark om vi ikke fikk vår «rett». Indirekte stimulerte vi derved Tyskland til dets politikk, for vi gav det inntrykk av, at der var en norsk folkemening som støttet tanken om en tysk-dansk grenserevisjon... Og dette gjør vi ikke av kjærlighet til tyskere, knapt fordi vi vil danskene noget ondt, men bare fordi vi vil opnå noget for oss selv. Og den lille utsikten som åpner sig for oss til vinning får oss til å glemme alt annet — selv at et litet krav i en vanskelig tid kan bli gnisten som fremkaller eksplosjoner.

Og mens månen seiler over himmelen og skvulpet fra Rhonen der den renner ut av Genfersjøen på veien mot Middelhavet blander sig med gatelarmen og musikken fra et sigøinerorkester, står igjen dr. Patijns optreden for mig og den får mig til å tenke: Om chefen for Norges delegasjon i 1939 på lan-

dets vegne ber Folkeforbundet om undskyldning fordi vi har så vanskelig for å bli kvitt mindreverdig-hetskomplekset i forhold til Danmark og fordi nordmenn på et kritisk tidspunkt i Europas historie forsøkte å skaffe oss hevn over dommer i Grønlandssaken ved å utnytte de nasjonale lidenskapene som truet med å sette verden i flammer.

Ved en slik optreden vilde Norge bidra til at Genève blev byen hvor de byggende krefter i verden samles. En passiv og platonisk fredselkende politiker vilde bli avløst av en aktiv fredsskapende. Idag er vår optreden utad splittet. Vi holder ikke op med å fordømme stater som i våre øine skader verdens fred. Samtidig bråker vi ved enhver anledning med gamle strids-spørsmål... Ved å hevde en rett som en internasjonal domstol har underkjent er vi medansvarlige for den voksende uroen i verden, hvor meget vi enn sier at vi elsker freden. Ved å erkjenne at vi har gjort Danmark urett i en vanskelig tid, vil vi skape fred og dermed gjøre noget for å fylle det praktfulle palasset i Genève med liv og håb og gjengi dets funksjonærer troen på sitt arbeide.

Fredrik Ramm.